

EMMA JONSTEG är vd för arkitektkontoret Utopia.

JOBBA GRATIS - OCH GÅ UNDER

Som vd för Utopia Arkitekter har jag många gånger fått frågan om vi kan tänka oss att jobba gratis i tidiga skeden mot löfte om att få arbeta vidare med uppdraget vid en eventuell fortsatt markanvisning.

mitt svar på den frågan är alltid detsamma, nämligen att vi bedriver en seriös och professionell konsultverksamhet där vi säljer vår kompetens till anständiga timarvoden. När jag påpekar det får jag ofta höra att många andra i branschen accepterar dessa villkor. Därefter brukar dessa presumtiva beställare rabbla namnen på ett antal större väl etablerade arkitektkontor som har för vana att skänka bort sin tid.

Som man bäddar får man ligga, brukar det heta. Och just nu bäddar många i vår bransch riktigt, riktigt obekvämt. Jag har lite svårt att begripa varför, med tanke på att vi nu befinner oss i en byggboom där efterfrågan på drivna och duktiga arkitekter är rekordstor.

Så varför jobbar ni gratis? Är ni mer angelägna om att på kort sikt få in ett uppdrag än att beställarna på lite längre sikt faktiskt ska börja förstå värdet av det vi gör? Vilket tror ni skapar bättre villkor för oss arkitekter i längden? Situationen är redan i dag väldigt besvärlig när många uppdragsgivare betraktar arkitekter som ett nödvändigt ont snarare än en nyckelkompetens i sina projekt. Om mängder av kontor dessutom väljer att inte ta betalt för den mest kvalificerade insatsen en arkitekt gör i ett projekt, det vill säga skapa idéerna, gestaltningen och planerna, så försämrar det drastiskt förutsättningarna för hela branschen och decimerar i ännu högre utsträckning värdet av vårt arbete i beställarnas ögon.

När jag framför de här synpunkterna så får jag ofta höra att det är precis på samma sätt i andra "kreativa" branscher. Inte sällan jämför man med reklambranschen där ledande byråer ofta gör påkostade pitchar för att vinna kunduppdrag. Den

jämförelsen haltar dock betänkligt eftersom man då väljer att bortse från en mycket viktig skillnad: I reklambranschen innebär en vunnen pitch som regel att man får ett löpande uppdrag över längre tid, och då ett uppdrag som inte bara inbegriper rent produktionsarbete utan även välarvoderat strategi- och kreatjonsarbete.

Vi på Utopia jobbar inte gratis. Av flera skäl. Dels för att vi tycker att det är rimligt att ta betalt för det som vi har ägnat lång tid åt att förkovra oss i och som vi faktiskt är riktigt bra på. Och dels för att det inte lönar sig i längden. Det gäller inte bara för vårt kontor utan för hela vår bransch genom att kunden tvingas omvärdera sin syn på arkitekters kompetens och värdet av de insatser vi gör i projekten. Den här hållningen bygger givetvis på att man som arkitektkontor lyckas leverera ett tydligt värde för kunden. Men det är vi på Utopia långt ifrån ensamma om att kunna i en bransch som är full av begåvade människor, även om man, undertecknad inkluderad, givetvis kan ha synpunkter på den rådande kvalitetsnivån i den svenska arkitekturen. Men det problemet handlar långt ifrån enbart om arkitekternas eventuella förmåga.

Vi ser alla tydliga tecken på att arkitektens roll blir allt mer marginaliserad. Inom en inte allt för avlägsen framtid kommer billig arbetskraft i låglöneländer i allt högre utsträckning användas för att producera bygghandlingar. Alltså det arbete som många arkitektkontor i dag använder för att kunna räkna hem sitt initiala gratisarbete i tidiga skeden. Vad skall vi leva på den dagen vi förväntas ta fram idéer, gestaltning och planer gratis för att sedan se någon annan få jobbet

att ta fram bygg-handlingarna?

Det är en gammal och förlegad affärsmodell att arkitektkontor ska räkna hem sina projekt i ett produktionskedje. Det stora förädlingsvärdet som vi som arkitekter ska leverera måste ju finnas i de stora idéerna och visionerna. Varför utbildar vi oss annars i fem år med fokus inriktning på just det? Att producera bygghandlingar handlar ju om teknik och hårt arbete. Inga banaliteter på något sätt och nog så viktigt, men dessvärre saker som någon annan väldigt snart kommer att lösa för en billigare peng än vad svenska arkitektkontor någonsin kommer att kunna erbjuda.

Samtidigt som etablerade kontor väljer att ge bort sina idéer och visioner gratis så gnäller många arkitekter, som inte sällan är anställda eller ägare till samma kontor, om att förutsättningarna för att skapa god arkitektur är usla. Har vi då rätt att vara förvånade över det om vi inte ens kan övertyga våra beställare om att vår kompetens tillför dem ett värde som är värt att betala mer än noll kronor i timmen för? Jag tycker inte det.

Faktum är att arkitektbranschens timarvoden är på tok för låga över hela linjen, från kvalificerat visions-, kreatjons- och projektledningsarbete ner till rent CAD-slavande. Det leder för vår del emellanåt till märkliga prisdiskussioner med presumtiva beställare som är vana att pruta ner sina arkitekter till arvodesnivåer som omöjliggör både anständiga löner och, gud förbjude, en vinst vid årets slut. Och jag tror att vi är långt ifrån ensamma om att ha upplevt detta mer än en gång.

Konsekvenserna av att skänka bort gratis arbetstid eller att låta sig prutas ner till oacceptabelt låga arvodesnivåer är inte bara att det cementerar uppfattningen om att värdet av våra tjänster är lågt. Det hade varit illa nog. Men det skapar också en osund kultur inom hela vår bransch, där vi inte håller ihop för bättre villkor utan istället låter byggherrarna spela ut oss mot varandra. Sist men inte minst så sänker det också en självkänsla som på många håll i branschen redan är nedtryckt i skorna.

Vi är alla behjälpta av att vi tar vettigt betalt. Här har de stora etablerade kontoren ett extra stort ansvar eftersom de har de ekonomiska möjligheterna att tacka ja till gratisjobb. Inte minst för att de ofta har stora mängder produktionspersonal att hålla sysselsatta, vilket skapar en ökad press att erbjuda sig att jobba gratis i tidiga skeden eller mot väldigt låga timarvoden i produktionskedjen, med förhoppningen om att få in produktionstunga uppdrag.

Så kära branschkollegor, säg nej till gratisjobb i tidiga skeden. Låt er inte heller prutas ner till oacceptabla timar-

voden. Stå på er, gör riktigt bra saker och våga tro på ert värde. Det är inte bara bra för arkitektbranschen som helhet. Det gör dessutom jobbet roligare, medarbetarna stoltare och revisorn gladare. ■

Vi ser alla tydliga tecken på att arkitektens roll blir allt mer marginaliserad."

VILL DU GÖRA DIN RÖST HÖRD?

SITTER DU PÅ EN STARK ÅSIKT OM NÅGONTING I ARKITEKTURSVERIGE? GÖR ETT INLÄGG I DEBATTEN GENOM ATT MEJLA DITT FÖRSLAG TILL: RUM@TSMEDIA.SE.

